

Özelleştirme beklentileri çökerken

Siyasal İslamcı hareket 2002'de iktidara geldiğinde kucağında büyük bir hediye paketi bulmuştu. Bu paket, özelleştirme kapsamına alınmış ama çeşitli nedenlerle özelleştirmesi başlatılamamış veya tamamlanamamış çok sayıda kamu kuruluşundan oluşmaktaydı. 2001 krizinin faturası zaten geçmiş koalisyona yüklenmiş, yürürlükteki IMF programı da dış kaynak/borç girişlerini (ki uluslararası mali piyasalar düşük faizli para kaynıyordu) güvenceye almıştı. Özelleştirme programı bunun üzerine gelen çifte kaymaklı tatlı gibiydi.

Kaymağın birincisi, yoğun bir özelleştirme uygulaması sayesinde uzun süre önemli iç açık verilmeden bir ekonomik "başarı" öyküsü yazmanın koşullarının oluşmasıydı. İkinci kaymak, yeni iktidar olmuş bir burjuva İslamcı partinin partileşme sürecinin maddi kaynaklarını (hacimli rant dağıtma kanallarını) ele geçirmiş olmasıydı. Böylece sermayenin tam desteğini arkasına alıp hedef büyütme olanağı yanında, yandaşlarını daha hatırı sayılır sermayedarlara dönüştürme fırsatını da yakalamış oluyordu. Her ikisi de tıkr tıkr işletildi. Yoğun özelleştirme programının sürdürüldüğü 2008 sonuna kadar sermayenin bütün kesimleri iktidar etrafında kenetlendiler ve sermaye basınından iktidar aleyhine çıt çıkmadı. İktidardaki siyasetçilerin üst katmanları da dahil olmak üzere iktidar ve çeperinde (bir kısmı parazit nitelikte olan) yeni bir sermayedar grubu türedi.

TARİHÇEYLE İLGİLİ BİRKAÇ NOT

Özelleştirmenin başlatıldığı 1986 yılından 2003 yılı sonuna kadar geçen sürede 8,2 milyar dolarlık bir özelleştirme yapılabildi. Bu yavaşlığın nedenlerinden birincisi özelleştirmenin hukuki altyapısının hazırlanmamış olması, ikincisi ise özelleştirmeye karşı hukuki, siyasi ve sendikal mücadelenin çok etken (aktif) olmasıydı. Bu dönemde hukuki mücadelenin odağında Kamu İşletmeciliğini Geliştirme Merkezi (KİGEM) bulunuyordu. Uzun yıllar Harb-İş Sendikası binasında faaliyet gösteren KİGEM'in (bizim de dahil olduğumuz) kurucuları arasında bulunan aydınlar ve sendikacılar yönetimde de birlikte yer almaktaydılar. Başkanlığını Mümtaz Soysal'ın üstlendiği KİGEM'in Genel Sekreterliğini de birkaç yıl önce genç yaşta yitirdiğimiz Dr. İlder Ertuğrul başarıyla yapmaktaydı. KİGEM, birçok özelleştirme kararının Danıştay'dan geri döndürülmesinde önemli rol oynadı.

KİGEM dışında bazı sendikalar da ucu kendilerine dokunan özelleştirme kararları için yargı

yolunu başarıyla kullanabildiler. Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP)'nin anayasal ve idari yargı yolunu kullandığı dönem DYP ile koalisyon kurması öncesine denk düşer. CHP de yeniden kurulduğu 1992 sonrasında bazı özelleştirme uygulamalarına karşı tavır almıştır. En yoğun sendikal tepki, 1998 yılında TÜRK-İŞ'in önderliğinde 30 bin işçinin katıldığı Sıhhiye mitingiyle gerçekleştirildi. Bu kitlesel tepki bir bakıma gecikmişti; ancak özelleştirmeler asıl 2000'lerde hız kazanacağına göre vaktinde bir uyarı da sayılabilirdi. Fakat ne yazık ki bunun devamı getirilmedi ve her sendika önceden olduğu gibi olay kendi başına gelmeden tavır almadı. Esasen özelleştirmenin hukuki altyapısı da egemen sınıfın ihtiyaçları doğrultusunda tamamlanmış olduğundan, alınan tavrın da artık fazla bir kıymeti harbiyesi olmayacaktı. (2009'da TEKEL işçilerinin gecikmiş Kızılay/Sıhhiye direnişi, sonuç almaktan ziyade bir işçi dayanışmasını tetiklemesi bakımından tarihsel önemdedir).

KAPLUMBAĞA HIZINDAN TAZI HIZINA

AKP iktidarı önünde sadece büyük bir özelleştirme paketi değil, aynı zamanda "dikenlerinden" tamamen arındırılmış bir özelleştirme süreci bulmuştu. Hakkını vermekte duraksamadı. Önceki özelleştirme hızı 18 yılda 8,2 milyar dolarken, 2004-2009 döneminde yani 6 yılda 30,4 milyar dolara ulaştı. Bu kapsamda bir özelleştirme hacmi izleyen 10 yıl boyunca gerçekleştirilebilecekti. 31,7 milyar dolarlık 2010-2019 (Ağustos) hasılatının 26,2 milyarlık büyük bölümü ise 2010-2014 döneminde yani 5 yılda "başarılacaktı";. (Veriler için bkz. Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2020 Yılı Bütçe Gerekçesi, s. 266).

Böylece 2004-2014 dönemi 56,6 milyar dolarlık özelleştirme geliriyle, AKP'nin "altın hasat" yıllarını oluşturmuştu. Ancak bu hızın korunması artık pek güçlü.

ÖZELLEŞTİRMEDE DURAKLAMA

2015-2019 döneminde özelleştirmede hız kaybı artık çok net görünür olmuştu. Beş yılda 5,5 milyar dolarlık özelleştirme! Oysa 2013'te tek bir yılda 12,5 milyar dolarlık özelleştirme yapılabilmişti. Üstelik ivme aşağıya doğruydı. 2019 yılında 27 Ağustos'a kadarki uygulama tutarı yalnızca 51 milyon dolardı.

Peki YEP II (2020-2022 dönemi Orta Vadeli Programı) ne örgörmektedir? 2019 için gerçekleşme tahmini 6 milyar TL yani yaklaşık 1 milyar dolardır. Ağustos sonu gerçekleşme

verisi bu hedefin yanına bile yaklaşılamayacağına işaret etmektedir. 2020-2022 dönemi içinse yılda 10 milyar TL'lik sabit bir özelleştirme tahmini yazılmıştır. Bunun ciddi bir tahmin olmadığı bir yana, gerçekleşmesi halinde bile yıllık ortalama 1,5 milyar dolarlık düzeyin aşılmasının öngörülmediği görülmektedir. Bunun, GSYH'ya oranla da yüzde 0,2'lik bir düzeyde kalacağı "kaydedilmiştir".

Şu sıralarda vergi alanına el atma ve yeniden TCMB kaynaklarına göz koyma mecburiyetinin altında bunun gibi kısıtlar bulunmaktadır. 1995-2019 arasında gerçekleştirilen 70 milyar dolarlık özelleştirmenin 50 milyar dolarlık bölümü doğrudan bütçeye (Hazine'ye) aktarılmıştır (2020 Bütçe Gerekçesi, s.266) ve bu aktarmalar esas olarak AKP dönemini ilgilendirmektedir. (Ayrıca hasılatın 16 milyar dolarlık bölümü de özelleştirme programındaki kuruluşlara borç ve sermaye olarak aktarılmıştır ki hem Hazine üzerindeki bir yükün alınması hem de özelleştirme alıcılarına kaynak transferi anlamındadır).

GİZLİ KAPAKLI ÖZELLEŞTİRMELER

Özelleştirmelerin kamu varlıklarının talan mantığıyla yağmalanmasına ve bol kepçe tüketilmesine yol açtığı bilinen bir konudur. Sadece Türk Telekom'un özelleştirilmesi örneği bile nasıl bir peşkeşin geçerli olduğunun somut kanıtıdır. Yakın zamanda Marmara'da Silivri açıklarında gerçekleşen depremde T. Telekom'um hem sabit hatlarda hem de GSM hatlarında nasıl bir çaresizlik içine düştüğünün görülmesi üzerine, bu peşkeş yeniden kamuoyu gündemine gelmiştir. Haririlerin/Ogerlerin kimlere hangi komisyonları vererek bu ballı işi kaptıkları bu yazının konusu değildir; ama elbet birgün mahkemelerin konusu olacaktır.

Burada dikkati çekmek istediğimiz konu, özelleştirmede ihale süreçlerinin (eğer varsa!) çoğunun şeffaflıktan uzak bir biçimde gerçekleştiği ve şaibelerle örülü olduğu da değildir. Konumuz, özelleştirmeye ilişkin toplu verilerin bile artık neredeyse "gizli bilgi" sınıfına sokulmasıdır. 2018'de Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB) Cumhurbaşkanlığı Yönetim Sistemi içinde yeni bir düzenlemeye konu olduktan sonra, bu İdarenin internet sitesinde istatistiki verilere bile ulaşılamaz olmuştur. Bereket Bütçe Gerekçeleri yılda bir kere imdada yetişmektedir de dışarıya kimi bilgiler "sızabilmektedir"!

Bir başka veri eksikliği, ÖİB dışında özelleştirme yapan kurumların uygulamalarına ilişkindir. Özelleştirmelerde rol alan iki kurum daha vardır: Ulaştırma Bakanlığı ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF). Birincisi, bünyesindeki TCDD, TCK gibi kuruluşların (limanlar gibi) işletmelerinin işletme haklarını devretmek veya taşınmazlarını satmakla meşguldür. İkincisi ise,

özel sektörün kamulaştırılmış işletmelerini yeniden özelleştirmekle meşguldür. (Ancak ilginç olan TMSF'nin daha ziyade, 1990'larda kamu bankasıyken özelleştirilmiş ama yeni sahiplerince içi boşaltıldığı için yeniden kamulaştırılmış olan bu bankaların ve iştiraklerinin ikinci kez özelleştirmelerini yapıyor olmasıdır!). 2009 yılı Ekonomik Raporuna göre henüz 2009'da TMSF ve Ulaştırma Bakanlığı'nca 12 milyar dolar mertebesinde bir özelleştirmeye ulaşılmıştı. Ancak bugün bu rakamın hangi büyüklüğe eriştiği tam olarak bilinmemektedir. Dolayısıyla Türkiye'de özelleştirmelerin toplam hacmi, milletvekillerinden bile saklanan bir devlet sırrıdır!

Özelleştirme süreci bir çöküş içine girerken, özelleştirmenin faziletleri üzerine yalan üretimi dolu dizgin gitmektedir. Bu belki başka bir yazının konusu olabilir. Ama meraklarını hemen gidermek isteyenler "2020 Bütçe Gerekçesi"nin 265. sayfasını okumakla konuya bir giriş yapabilirler...

haber.sol.org.tr/yazarlar/oguz-oyan/ozellestirme-beklentileri-cokerken-273720